

ת"א 019071/95		בית משפט השלום בירושלים	
בדלתיים סגורות			
16/07/2003		כב' השופט יצחק ענבר	לפני:

בעניין: שלבי סלים תופיק

התובע

נ ג ד

מדינת ישראל

הנתבעת

לתובע - עו"ד ו' זחאלקה

לנתבעת - עו"ד א' גל

פסק דין

1. לפני תביעה לפיצויים בשל נזק גוף שנגרם לתובע בעת שהיה עצור באגף שב"כ של בית המעצר במגרש הרוסים, ירושלים.

ההליכים המקדמיים בתיק זה התנהלו בשעתו לפני כב' השופט ד' פרנקל. לאחר פרישתו מכס השיפוט נשמעו הראיות לפני. סיכומי התובע הוגשו ביום 31.12.02 ואילו הנתבעת הגישה את סיכומיה ביום 5.5.03. באה העת ליתן את הכרעת הדין.

התביעה

2. התובע, יליד 1968, תושב העיר העתיקה בירושלים. ביום 5.8.92 נעצר ונכלא בבית המעצר שבמגרש הרוסים ירושלים. במהלך המעצר נחקר על ידי חוקרי שב"כ. על פי המפורט בכתב התביעה, עם מעצרו הועבר לאגף שב"כ, ידיו ורגליו נקשרו באזיקים והוא נקשר לכסא נמוך בתוך "ארון". התובע נשאר בתנוחה זו במשך כ-36 שעות ולאחר מכן הועבר לחקירה. במהלך החקירה עבר סדרה של עינויים, אשר במהלכה הופל ארצה ונמשך בחוזקה על ידי החוקר שהחזיק באזיקים שבידיו. כתוצאה מכך איבד התובע את התחושה בידו הימנית. ביום 7.8.92 הורה שופט מעצרים על בדיקתו של התובע ומתן טיפול רפואי, אך התובע הושאר בתא המעצר וחקירתו והעינויים נמשכו. התובע הועבר לטיפול בבית החולים "הדסה" עין כרם רק ביום 12.8.92 ושם התברר, כי הוא סובל מכאבים עזים ודימום ביד ימין. לאחר קבלת הטיפול הוחזר התובע לתא המעצר. חרף הוראותיהם של

הרופאים לחוקרים להימנע מהחזקתו עם אזיקים בידיו, המשיכו החוקרים לענותו ולהחזיקו עם אזיקים. לאחר שחרורו של התובע מהכלא אושפז למשך 10 ימים בבית החולים "מקאסד" בירושלים, שם אובחנו אצלו כאבים ביד ימין עם חוסר תחושה שהתחיל מצדו השמאלי של הראש ועד לאצבעות יד ימין.

3. התובע צירף לכתב התביעה חוות דעת של הפסיכיאטר פרופ' אריה שלו, שלפיה הנו סובל משיתוק המרתי (קונברסיבי) - היסטרי בידו ומתסמונת פוסט-טראומטית (PTSD). פרופ' שלו, אשר בדק את התובע בתאריך 23.4.95, ציין, כי התסמונת הפוסט-טראומטית בלתי הפיכה, אך השיתוק יכול לחלוף בטיפול מתאים (ובדרך כלל להתחלף בסימנים של מצוקה נפשית ניכרת). קיום התסמונת ברצף מאז הבאתו לבדיקה תוך מעצר קושר אותה לאירועים שקרו, לכאורה, במעצר והנכות המתאימה לתסמונת היא 30%, ברצף, מאז האירוע. פרופ' שלו הוסיף, כי יש להציע לתובע טיפול נפשי אינטנסיבי ולהעריך שנית את מצבו עם חלוף שנה נוספת.

פרופ' שלו בדק את התובע שנית בתאריך 20.10.98 ונתן בעניינו חוות דעת נוספת. על פי המפורט בחוות הדעת, הטיפול הפסיכיאטרי שקיבל התובע במהלך השנתיים האחרונות הביא להקלה מסוימת, אך זו אינה מגיעה לשינוי יסודי במצבו. לא חלה הקלה בשיתוק ההמרתי. בשעת הבדיקה נראה התובע מדוכדך וקודר. פרופ' שלו סיכם, אפוא, וקבע, כי במצבו הנפשי והתפקודי של התובע לא חל שינוי מהותי מאז הבדיקה הקודמת, מה שמצדיק להעניק לתובע נכות צמיתה בשיעור 30% בשל קשיים בולטים וקבועים בהתאמה החברתית ובתפקוד התעסוקתי.

ההגנה

4. הנתבעת הכחישה בכתב הגנתה את טענות התובע אודות קורותיו בבית המעצר. לשיטתה מעצרו של התובע היה כדין וכך היו גם תנאי מעצרו וחקירתו. ככל שסובל התובע מבעיה רפואית בידו, אין היא נובעת ממעשה כלשהו של אנשי כוחות הביטחון או מעוולה בנזיקין שהנתבעת אחראית לה.

5. מטעם הנתבעת הוגשו שתי חוות דעת רפואיות: של הנוירולוג פרופ' אבינועם רכס, ושל הפסיכיאטר פרופ' שמואל טיאנו.

פרופ' רכס קבע בחוות דעתו, כי על פי תוצאות הבדיקה הקלינית שערך לתובע, ותוצאות בדיקת EMG, אין מדובר בשיתוק על רקע פגיעה אורגנית ולכן אין לתובע נכות בתחום הנוירולוגי. יצוין, כי חוות דעת זו מקובלת גם על בא-כוחו המלומד של התובע.

פרופ' טיאנו, אשר בדק את התובע בתאריך 27.11.96, לא מצא בבדיקתו סימנים כלשהם לתסמונת פוסט-טראומטית. עם זאת קבע, כי התובע סובל מהפרעה המרתית בגפו העליונה הימנית על רקע תקרית שארעה במהלך היותו עצור. בשל הגבלה זו קבע לתובע נכות של 10% לפי סעיף 34ב' לתקנות המל"ל לתקופה של 7 שנים ו-0% לצמיתות, זאת בהנחה שניתן לטפל בהפרעה עם הצלחה מלאה.

בתאריך 28.3.99 בדק פרופ' טיאנו את התובע פעם נוספת. גם בבדיקה זו לא נמצאו סימנים המצביעים על תסמונת פוסט-טראומטית. פרופ' טיאנו סיכם את חוות דעתו המשלימה באומרו, כי "מדובר בתסמונת של שיתוק המרה, אצל אישיות היסטריופורמית, לאחר אירוע של מעצר, לא ברור מה היה ההדק להופעת תסמין זה. מבחינה קלינית, אין סימנים למצב דחק בתר חבלתי, וגם לא ברור כלל מדוע דווקא ממהלך מעצר זה יצא עם תסמין פסיכיאטרי ולא מהאחרים...". פרופ' טיאנו ציין, כי לאחר האירוע סבל התובע משני התקפים נוספים היכולים לענות להתקפי היסטריה. לאור האמור קבע פרופ' טיאנו את נכותו הפסיכיאטרית של התובע ל-10% לצמיתות.

האם התובע הופל על גבו ארצה ונגרר באזיקיו?

6. שני המומחים הפסיכיאטריים מסכימים, כי התובע סובל מנכות של 10% בשל השיתוק ההמרתי בידו.

ראינו לעיל, כי התובע קושר את נכותו לאירוע אלים שהתרחש, לטענתו, במהלך 48 השעות הראשונות של מעצרו, בעת שהופל ארצה על ידי אחד מחוקריו, אשר הוסיף וגרר את התובע באזיקיו. לטענת התובע עקב אירוע זה אבד את התחושה בידו הימנית. גרסה זו אף מהווה את התשתית העובדתית לחוות דעתו של המומחה מטעם התובע, פרופ' שלו, אשר מציין בחוות דעתו הראשונה, כי הכאבים ביד ימין החלו כאשר, לדברי התובע, "סגרו את ידיו באזיקים והשכיבו אותו על הגב". נפנה, אפוא, ונבחן, האם עלה בידי התובע להוכיח את קיומו של האירוע האלים שבו הופל, לדבריו, על הרצפה כאשר ידיו קשורות באזיקים מאחורי גבו ונגרר באזיקיו על ידי החוקר.

7. התובע פירט בעדותו את קורותיו בבית המעצר כדלקמן: עם מעצרו הוכנס על-ידי איש שב"כ לתא מס' 20. הוא הושב על כיסא קטן שגובהו 17 ס"מ. ידיו נאזקו מאחורי גבו ונקשרו לצינור שהיה מאחוריו. רגליו היו קשורות באזיקים לרגלי הכסא. מהצינור טפטפו על ידיו של התובע מים (פרו' עמ' 20-21). התובע ישב בתנוחה זו כ-7 שעות עד שהוצא מהתא לחקירה. לאחר תום החקירה הוכנס לחדר אחר המכונה "קבר", שמידותיו 80X140 ס"מ. גם בחדר זה הושב על כסא נמוך כאשר רגליו אזוקות לרגלי הכסא וידיו אזוקות מאחור. בחדר שרר קור עז ו"אחר-כך משכו את החמצן והייתי מרגיש את עצמי מת מספר פעמים ביום" (עמ' 22). התובע שהה בחדר כ-30 שעות רצופות עד שהגיע החוקר המכונה "מ"מ" כדי להוציאו ממנו. את המשך ההתרחשות תיאר התובע כך (עמ' 22):

אמרתי לו שאני לא יכול ללכת על הרגליים, אמר לי תנסה אמרתי לו אני לא יכול, תפס אותי ביד הכניס אותי לחדר החקירה שלו, אמר לי תעמוד על הרגליים אמרתי לו אני לא יכול, הרים אותי מהידיים, אזיקים בידיים מאחור, אמר לי אתה לא יכול לעמוד והרים אותי, דחף אותי ביד אחורה נפלתי לאחורה והמשקל שלי והאזיקים, הפיל אותי על הגב שלי, צעקתי, באו החוקרים ואמרו לו מה עשית לו, אמר להם כלום, כלום תעזבו אותו. אמר לי קום עמוד, אמרתי לו אני לא יכול לעמוד, הרים אותי והושיב אותי על הכסא, אמר לי הכאבתי לך הרבה אני, אמרתי לו כן. אמר לי אני מצטער זאת לא הכוונה שלי. שחרר לי את האזיקים בידיים, הרגשתי שאני לא מרגיש את היד, הסתכלתי על היד שלי ומצאתי אותה נפוחה....

(כל ההדגשות לעיל ולהלן לא במקור, אלא אם צוין מפורשות אחרת - י.ע.).

לאחר מכן הוחזר התובע לתא והושב שוב על הכסא עם אזיקים בידי וברגליו. למחרת היום הובא לבית המשפט להארכת מעצר. לדבריו, כאשר הובא לבית המשפט "היד הימנית שלי הייתה נפוחה ולא יכולתי להזיז אותה" (עמ' 23). על מצב היד באותה עת העידו מספר עדי תביעה, אשר אל עדויותיהם אחזור בהמשך. התובע הוסיף וסיפר, כי בניגוד להחלטתו של שופט המעצרים נלקח על-ידי חוקריו למרפאת בית המעצר רק לאחר 4 ימים (עמ' 24). רופא בית המעצר הפנה אותו לבית החולים "הדסה" (ת/3). לאחר שחזר מבית החולים הורדו האזיקים מידי ו הוא הוחזק בצינוק רגיל במשך כ-15 ימים עד לשחרורו.

8. לאחר שבחנתי את מכלול הראיות הגעתי למסקנה, כי לא ניתן לאמץ את עדותו של התובע, שלפיה נדחף לאחור על ידי החוקר מ' ונפל על גבו כשידי אזוקות לאחור, והחל מאותו מועד איבד את התחושה בידו. עדותו של התובע הותירה רושם שלילי. דבריו לא היו עקביים ונתגלעו בהם סתירות של ממש. ניכר היה שהוא מגזים הן בתיאור קורותיו בבית המעצר והן בתיאור מחושי. בשורת נושאים מהותיים חטא לאמת. להלן אמחיש את דבריי.

אין מחלוקת, כי במהלך מעצרו הטיח התובע בכעס כוס לעבר קיר החדר ונפצע עקב כך בידו השמאלית. בעדותו בבית המשפט ספר, כי השליך את הכוס לאחור שחוקר שב"כ משש את גופו בנוכחות בחורה שהוכנסה לחדר החקירות, מה שגרם לו לתחושת השפלה קשה. כדבריו (בעמ' 28):

ש. זה נכון שבאחת החקירות שנתנו לך לשתות אותה לקחת את הכוס ושברת אותה על הקיר?

ת. כן. כשהביא לי את הבחורה הזאת ומ' התחיל למשש עלי והיא התחילה לצחוק זה פגע ברגשות שלי אמרתי לו שאני צריך כוס מים לשתות, לא הרגשתי ביד ימין שלי, לקחתי את כוס המים ביד שמאל וזרקתי אותה לקיר

כשהיא ביד שלי.

לעומת זאת, לפרופ' טיאנו מסר התובע (בבדיקה שקדמה להגשת חוות הדעת הראשונה) גרסה שונה לחלוטין:

הוא (התובע) מתאר אירוע שאירע לדבריו בכלא: חוקר הטיח את ראשו בקיר, ומהכאב זרק כוס מים בקיר והופיע דם ביד שמאל בגלל הכוס.

התובע מסר שלל גרסאות גם באשר לעבודתו. בחקירתו הראשית העיד כדלקמן (בעמ' 19):

ש. מה העיסוק שלך היום?

ת. בדרך כלל אני עוסק במכירת מזכרות לתיירים אבל בגלל המצב היום אני לא עוסק בתחום הזה.

בתשובותיו לשאלון ספר, כי מאז התאונה לא חזר כלל לעבודה וכי לא עבד "מיום האירוע עד ליום הזה".

לעומת כל אלו, בחקירתו הנגדית אשר כי הוא עובד כפקיד ברשות הפלסטינאית (עמ' 35). הסברו מדוע לא פירט עבודה זו כאשר נשאל לעיסוקיו בחקירתו הראשית לא עורר אמון וניכר היה שאינו אמת. במאמר מוסגר אעיר, כי לאור העובדה שהתובע עובד, לדבריו שלו עצמו, בשתי עבודות (ברשות הפלסטינאית ובמכירת מזכרות), אין קושי להעדיף את חוות דעתו של פרופ' טיאנו, שלפיה אינו סובל מנוירוזה פוסט-טראומטית, על פני חוות דעתו של פרופ' שלו, שלפיה קיימת נוירוזה כזו (וראו גם את דברי פרופ' שלו בעמ' 143 לפרו').

התובע טען בעדותו, כי נבדק לראשונה על ידי רופא בית המעצר רק מספר ימים לאחר הדיון שהתקיים בבית המשפט ביום 7.8.92 בהארכת מעצרו (עמ' 30). דא עקא, דבריו אלה לא עולים בקנה אחד עם יומן מרפאת בית המעצר (נ/2), שממנו עולה כי נבדק על ידי ד"ר נודלמן מייד עם שובו מבית המשפט. כך עולה גם ממזכר נפרד שרשם ד"ר נודלמן (נ/6). אין סיבה שלא לאמץ בעניינים אלה את עדותו של ד"ר נודלמן, המעוגנת היטב בתיעוד שנערך בזמן אמת.

התובע מסר גרסאות סותרות גם לגבי האירוע האלים שגרם, לדבריו, לאבדן התחושה בידו. בכתב התביעה טען,

כי:

במהלך החקירה התובע עבר סדרה של עינויים שבמהלכם הופל ארצה ונמשך בחוזקה ע"י החוקר כשהוא מחזיק באזיקים שבידיו. כתוצאה מן המעשים הללו התובע איבד את התחושה בידו הימנית.

מכאן עולה כי לטענת התובע הפלתו ארצה ומשיכתו על ידי החוקר באזיקיו, הם שגרמו לאבדן התחושה בידו. בעדותו בבית המשפט חזר תחילה התובע על גרסה זו אך מייד לאחר מכן ספר, כי למעשה לא נמשך על ידי החוקר. נביא את דבריו כלשונם (בעמ' 29):

ש. בכתב התביעה את כותב שהופלת ארצה ונמשכת בחוזקה על ידי החוקר שהוא מחזיק באזיקים שבידיו. זה נכון.

ת. כן. זה היה מ'.

ש. הוא משך חזק.

ת. הוא הרים אותי מהחולצה.

ש. אחרי שנפלת הוא משך באזיקים וגרר אותך?

ת. לא הוא לא משך אותי באזיקים.

להלן נראה כי לד"ר נודלמן, רופא בית המעצר אשר בדק את התובע עם שובו מבית המשפט ביום 7.8.92, מסר התובע גרסה שלישית, שונה בתכלית מזו שגולל בעדותו בבית המשפט.

גם לפרופ' טיאנו לא מסר התובע אלא כי "לפני כ-5 שנים היה עצור שוב, וקיבל מכה, איננו זוכר איך ומתי" (ציטוט מחוות הדעת הראשונה של פרופ' טיאנו).

9. לחוסר מהימנותו הבסיסי של התובע מתקשר העדרם המוחלט של ממצאים אובייקטיביים, היכולים לתמוך בכך שאכן נחבל בידו.

הרישומים ביומן מרפאת בית המעצר (נ/2) אינם מתארים כל פגיעה חבלתית ביד ימין. ההפך מזה: ברישום שנערך ביום 7.8.92 על-ידי ד"ר נודלמן נאמר:

נבדק אתמול על ידי (הכוונה לבדיקה קודמת שביצע ד"ר נודלמן ביום 6.8.92, שבה התלונן התובע על כאבים בכתף - י.ע). לדבריו, משהו קרה בלילה בידו הימני - לא חבלה. שהוא (העצור) לא יכול ליישר את פרק יד ימין.

בבדיקה: מחזיק יד בכיפוף. בכיפוף כף יד וכיפוף אצבעות באופן אקטיבי מתנגד להפעלת הפרק של שורש יד ואצבעות. מצב מתאים ל-H.Y. בשלב זה לא דרוש טיפול תרופתי. בגמר הבדיקה, כאשר עצור חשב שאני לא רואה אותו, יישר את מרפקו ואצבעותיו.

בעדותו בבית המשפט הסביר ד"ר נודלמן (עמ' 56):

לשאלתך לפשר הרישום בשורה הראשונה ... - שאלתי את העצור מה קרה והוא אמר שהוא לא יודע, שקרה משהו שהוא לא יודע. ציינתי שאין מדובר בחבלה, כי לצורך אבחון צריך לדעת מה גרם לבעיה.

אין סיבה שלא לקבל את דברי ד"ר נודלמן כלשונם. אמנם במבט ראשון נדמה שהם מעוררים קושי מסוים, שהרי אם התובע אינו יודע מה קרה, כיצד ידע לציין שאין מדובר בחבלה? אלא שד"ר נודלמן יישב את הקושיה, באומרו (עמ' 59):

כאשר אדם שפוי מקבל מכה גם תוך כדי שינה הוא בדרך כלל מרגיש ומתעורר מזה, הוא יודע שהוא קיבל מכה ונחבל, כפי שאנחנו לפעמים נופלים מהמיטה ומתעוררים מזה. כאשר האיש שולל חבלה יכול להיות שתוך כדי שינה הוא קיבל מכה והוא לא התייחס לזה. אבל הוא שולל חבלה ואני מתייחס למה שהוא אמר.

לרישום דן נודעת חשיבות מיוחדת, שכן הוא הרישום הראשון שנערך לאחר שהתובע החל להתלונן על שיתוק ידו הימנית. והנה, לא רק שהתובע לא מסר במעמד זה שיסוד השיתוק בכך שהופל על ידי החוקר, אלא שאף ציין מפורשות, כי יסודו אינו באירוע חבלתי. בולט לעין, כי ברישום שערך ד"ר נודלמן לא מצוין כל סימן אובייקטיבי היכול ללמד על חבלה, כגון: נפיחות של היד או שפשוף, אלא כל מה שמצוין הוא, שהתובע מחזיק את ידו בכיפוף.

גם בבדיקה נוספת של התובע שערך ד"ר נודלמן ביום 9.8.92 לא נמצאו סימני חבלה כלשהם (נ/2 רישום מס' 11).

גיליון מרפאה נוירולוגית של בית החולים "הדסה" מיום 12.8.92 (ת/3) אינו מתאר אף הוא כל ממצא חבלתי. חוות דעתו של פרופ' רכס שוללת קיומו של ממצא אורגני העשוי לנבוע מחבלה.

המומחה מטעם התובע, פרופ' שלו, אישר בעדותו, כי "כל סיפור המקרה הזה הוא של תלונה ללא ממצאים

לדברי התובע, בעת הדיון שנערך בבית המשפט בתאריך 7.8.92 בהארכת מעצרו התלונן בפני השופט על נפחות בידו. אולם מפרוטוקול הדיון עולה, כי השופט הורה על בדיקתו של התובע "בשל הכיפוף בידיו". רואים אנו, כי גם השופט אינו מציין כי ידו של התובע הייתה נפוחה.

עו"ד אבו-עטא, אשר העיד מטעם התובע, סיפר שכאשר הבחין בתובע בבית המשפט "הבחנתי בכך שיד אחד שלו מעוקמת. למיטב זכרוני זאת הייתה יד ימין (העד הדגים כיפוף של שורש כף יד ימין כלפי פנים)" (עמ' 48). עדות זו עולה בקנה אחד עם כל מה שפרטנו קודם וגם ממנה עולה, כי היד לא הייתה נפוחה.

עד התביעה מר יוסף חאג', אשר ייצג את התובע בדיון על הארכת מעצרו, העיד, כי הבחין בנפחות ובאודם יד ימין (עמ' 38) וכי הסב את תשומת ליבו של בית המשפט לעובדה זו וכן לדברי התובע, כי יסוד החבלה במכות שקיבל מהחוקרים (עמ' 40). דא עקא, העד התקשה להסביר כיצד קרה הדבר שדברים אלה לא נרשמו בפרוטוקול הדיון. אני מעדיף על פני עדותו את עדותו של עו"ד אבו-עטא.

לא נעלמה מעיני עדות חברו של התובע, מר יאסר קרעין, אשר ספר, שכאשר ראה את התובע הבחין שידו "הייתה מכופפת והיה שני הרים ביד שלו כאן וכאן (מצביע על החלק התחתון של האמה ביד ימין)" (עמ' 46). בחקירתו הנגדית הוסיף העד וציין, כי "ההרים" היו "בעובי של אצבע" וממש היו שם "שתי גולות" במרחק של "רבע סנטימטר" זו מזו (עמ' 46). אין בידי לקבל דברים אלה, אשר אינם עולים בקנה אחד עם יתר העדויות ואשר לקו במגמתיות ובהגזמה יתירה.

10. סיכומה של נקודה זו הוא, כי בביקורו הראשון אצל רופא בית המעצר הדגים התובע כיפוף בידו, שאינו ניתן ליישור, תוך שהסביר לרופא, כי יסודו אינו בחבלה. גם בכל התיעוד שנערך לאחר מכן לא מופיעים סימני חבלה. הממצא, כי בידו של התובע לא הודגם אלא כיפוף של שורש כף היד כלפי פנים, עולה גם מפרוטוקול הדיון בהארכת המעצר ומעדויותו של עד התביעה עו"ד אבו-עטא. לאור כוחם המצטבר של כל השיקולים שמניתי יש לדחות את גרסת התובע, שלפיה כיפוף היד ואבדן התחושה בה אירעו בעת שהתובע הופל על ידי החוקר מ' על גבו כאשר ידיו אזוקות לאחור. אין סיבה שלא לייחס את מלוא המשקל לגרסתו הראשונה של התובע, שנמסרה לד"ר נודלמן ביום 7.8.92, שלפיה חש בכיפוף היד בלילה הקודם וכי אינו יודע מה גרם לכיפוף, אם כי לדעתו אין מדובר בחבלה.

לכל האמור לעיל יש להוסיף, כי החוקר המכונה מ', אשר אותו האשים התובע בדחיפתו, העיד כי לא היה אירוע אלים, שבו הופל התובע על גבו כשידיו אזוקות לאחור. עדות זו מתיישבת היטב עם יתר הראיות, לרבות גרסתו הראשונה של התובע, ומן הראוי לאמצה.

11. זה המקום להטעים, כי לפי חוות דעתו של פרופ' טיאנו, הופעתו של השיתוק ההמירתי אצל התובע אינה מחייבת כלל ועיקר קיומו של אירוע חבלתי המכוון כלפי היד הפגועה. פרופ' טיאנו הסביר, כי לתופעת השיתוק ההמירתי אצל התובע חברו שלושה גורמים: **האחד**, נתוני אישיותו ההסטריופורמית של התובע; **השני**, מצב הדחק שבו היה נתון עקב מעצרו וחקירתו; **והשלישי**, קיומו - על רקע שני הגורמים הראשונים - של "הדק" כלשהו המתייחס ליד הפגועה, אשר יסודו ב"סיבה פנימית" של התובע, כגון: רצון מצד התובע להכות את החוקר, מה שיכול לגרום לשיתוקה של היד המכה (עמ' 153-154). במבט ראשון נדמה היה שעמדה זו אינה מקובלת על פרופ' שלו, שכן מחוות דעתו עלה שתנאי הכרחי להופעת השיתוק הנו אירוע חבלתי בידו של התובע (הפלתו על גבו כשידיו אזוקות לאחור). אולם בחקירתו הנגדית נתן פרופ' שלו דוגמא של אדם שחלה בשיתוק המירתי משום ש"ישב במשרדו ועובד שלו הגיע והרגיז אותו עד מוות עד כדי כך שהוא רצה לקום ולרצוח אותו ואז קיבל שיתוק ברגליים" (עמ' 140). פרופ' שלו הסביר, כי דוגמא זו ממחישה כי התסמונת נגרמת עקב "מצב מתמשך של לחץ בשילוב עם אירוע טראומטי חד פעמי שמכוון את הסימפטום לאיבר הרלוונטי" (שם). זאת ועוד: בחקירתו הנגדית הבהיר פרופ' שלו, כי השיתוק ההמירתי יכול היה להיגרם - על רקע מצב הלחץ המתמשך שבו היה שרוי התובע עקב מעצרו - מכל אירוע טראומטי אחר שהיה קשור לידו. כדבריו (עמ' 136):

ש. נניח לרגע קט שהתובע היה באמת לחוץ. לא ישן תקופה ממושכת, היה אזוק, פחד מהבאות ובסיטואציה הזאת הוא קיבל מסיבה כזאת או אחרת מכה חזקה ביד. האם גם זה היה יכול לגרום לנכות שלו?
ת. זה תרחיש אפשרי. הגורם העיקרי הוא הדחף הנפשי ומה שגרם לכך שהתובע יצביע על היד זה גורם שהתרחש במעצר שאני לא יכול לדעת מה הוא. כנראה שקרה משהו עם היד.

ובהמשך (בעמ' 139 - 140):

ש. נניח היפוטטית שבית המשפט יקבע שהתובע מסר שלל גרסאות סותרות ושאי אפשר לתת בו אמון. איך זה עשוי, אם בכלל, להשפיע על מה שאדוני סבור לגבי הנכות שלו ובפרט על כך שהוא סובל מהיסטריה המרתית....
ת. לצורך העניין הסימפטום הוא ברור וגם פרופ' טיאנו סבור שמדובר בהיסטריה המרתית. כל זאת לגבי תאור הסימפטום. לגבי האמנזה, כלומר לגבי האירוע הספציפי שקרה, בהחלט ייתכן שבית המשפט יקבע מה שיקבע וזה עניין של בית המשפט ולא של המומחים הרפואיים. אני לא יודע מה האירוע הספציפי שגרם לתופעה של השיתוק ובית המשפט יצטרך לקבוע מהו האירוע.

רואים אנו, כי בסופו של דבר מסכים גם פרופ' שלו, כי השיתוק יכול להופיע ללא אירוע חבלתי המכוון לאיבר הפגוע, שכן ה"הדק" יכול לנבוע מסיבה אחרת כלשהי, אשר למומחה אין עדיפות על פני בית המשפט בכל הקשור לאיתורה.

המסקנה המתחייבת לענייננו היא, כי בכך שידו הימנית של התובע שותקה במהלך המעצר, למרות שלא הופעלה עליה אלימות פיזית, אין כל רבותא. על רקע מצב הדחק הנפשי שבו היה נתון התובע עקב מעצרו וחקירתו יכול היה השיתוק להיגרם גם מ"סיבה פנימית", הקשורה בתובע בלבד. האפשרות שכך אירע הלכה למעשה הולמת יפה את דברי התובע לד"ר נודלמן בעת שהתלונן לפניו לראשונה ביום 6.8.92 על השיתוק, כי "משהו קרה בלילה בידו הימני - לא חבלה, שהוא (העצור) לא יכול ליישר את פרק יד ימין".

מטעמים דומים לאלה יש לדחות את טענתו של בא כוח התובע, כי בעצם העובדה שהתובע נכנס לבית המעצר בריא אך יצא משותק, יש כדי להוות אות לכך, שחוקרי התובע פעלו שלא כדין. גרסתו של התובע כי הגורם המיידני שגרם לשיתוק הנו הפלתו על גבו כשידיו אזוקות לאחור - נדחתה. בידי התובע לא עלה להצביע על אירוע חבלתי אחר שכוון לידו, אשר הנתבעת אחראית לו. לדברי שני המומחים הרפואיים, על רקע מצב הדחק שבו היה נתון עקב המעצר והחקירה יכול היה השיתוק להיגרם מסיבות פנימיות, הקשורות בנפשו של התובע בלבד. בנסיבות אלה, בעצם הופעת התסמונת במהלך המעצר אין כדי להצביע על אחריות מצד הנתבעת או מי מטעמה.

האם הנכות נגרמה עקב "עינויים"?

12. מטעמים דומים שעליהם עמדתי בהרחבה קודם כאשר בחנתי את מהימנותו של התובע אין בידי לאמץ את רכיב עדותו, שלפיו במהלך שעות ההמתנה לחקירתו טופטפו מים קרים על ידו במטרה לגרום לו "לפצע", או ש"נמשך" החמצן מתאו, או שהטמפרטורות בתא הורדו עד עשרות מעלות מתחת לאפס. טענותיו של התובע בסוגיות אלה נטענו בעלמא ולא הובאה כל ראיה חיצונית אמינה כדי לאששן. גם עדותו באשר לשעות ההמתנה והחקירה לקתה בסתירות וקשה לסמוך עליה (השוו את עדותו בבית המשפט לתשובה שנתן לשאלה מס' 43 בשאלון). בזיקה לטענות בא כוחו המלומד של התובע בסכומיו ראוי להוסיף, כי לא הובאה כל הוכחה לכך, שבמהלך השעות שבהן המתין התובע לחקירה הושמעה בתאו מוזיקה רועשת כדי למנוע בעדו שינה. לכל זאת ראוי להוסיף כי הדעת נותנת, שלו אכן עונה התובע באכזריות כה רבה היה מתלונן על כך במפורש. וודאי שהדברים היו באים לכלל ביטוי בדיון בהארכת המעצר שנערך בבית המשפט ביום 7.8.92. דא עקא, אפילו התובע אינו טוען, כי באותו דיון התלונן לפני השופט על שאיבתו של החמצן מתאו, או על טפטוף מי קרח על ידו או על כל אמצעי פסול אחר מסוגם של אמצעים אלו. התלונה האחת והיחידה שיצאה מפיו התייחסה ל"כיפוף ביד", אשר לעיל נוכחנו

לדעת, כי לא נגרם עקב הפלתו של התובע על גבו.

13. עם זאת, ממכלול הראיות וביניהם עדויותיהם של חוקרי שב"כ שעסקו בחקירת התובע עולה, כי תנאי מעצרו היו קשים ומשפילים. להלן אבהיר את דברי. בהמשך הדברים אבחן האם ניתן לקבוע, כי יסוד נכותו של התובע בתנאי מעצרו.

14. על פי תיעוד זמני חקירתו של התובע במזכרים שערכו חוקרי שב"כ (7/ג) התובע הוכנס למתקן ב"המתנה" ביום 5.8.92 שעה 16.20. עד שובו מהדיון שנערך בבית המשפט בהארכת מעצרו, ביום 7.8.92 שעה 11.00, חלפו כ- 43 שעות.

מניתוח המזכרים עולה, כי במהלך 43 השעות הנ"ל נחקר התובע לסירוגין 5 פעמים. זמן החקירה הכולל הסתכם בכ-8 שעות. סביר להניח, כי הדיון בבית המשפט כולל זמן ההמתנה ארך כשעתיים. בכל יתרת הזמן, היינו, בכ-33 שעות בסה"כ, נמצא התובע ב"המתנה" לחקירה.

מעדויותיהם של חוקרי שב"כ עולה, כי "המתנה" לחקירה בוצעה באותה עת באחת משלוש הצורות הבאות:

האחת, בתא קטן שנמצא בחצר בית המעצר, אשר החוקר המכונה מ' תארו בעדותו בזו הלשון (עמ' 106):
... אבל בזמנו המתנה לחקירה הייתה בחצר המתקן שנמצא בעצם בתוך תא שסגור כמו ש"ג משהו דומה לעמדת ש.ג. סגור בשלושה צדדים וצד אחד פתוח לכיוון החצר והפרדה בינו לבין השוטר... הממתין יושב על כסא רגיל או בזמנו היו כסאות קטנים נמוכים. סביר להניח שהיה אזוק... כשעצור בזמנו ישב בעמדת המתנה ידיו האזיקים היו מועברים בתוך משהו שדומה לאנקול שמחובר לקיר...

ובהמשך (עמ' 115):

רוחב 40,70 ס"מ. יש מרווח מהכתפיים לפינות. היא סגורה משלושה כיוונים בקיר אבן. צד אחד פתוח לכיוון החצר. בתוך העמדה העצור יושב כשפניו לחצר. הוא יושב על כסא גבוה או נמוך. הוא יושב כשהוא אזוק, בידיים בטוח, ברגליים לפעמים. והידיים אזוקות לאחור לאותו אנקול שדיברתי עליו קודם. ההמתנה יכולה להתנהל גם בתוך חדר החקירות. ההבדל הוא שבתוך חדר החקירות לא מונח עליו כיסוי ראש. המטרה היא למנוע ממנו לראות עצירים אחרים.

מ' הוסיף וספר, כי הכיסא הנמוך שעליו ישב העצור הממתין נטה מעט קדימה (עמ' 112 ש' 22), וכי גובהו כ- 30 ס"מ (עמ' 112 ש' 16). לשם המחשה יצוין, כי מדובר בכסא של תלמיד גן או כתה א' (עמ' 106 ש' 28).

צורת ההמתנה השנייה, כפי שהיא עולה מדבריו דלעיל של מ', הנה המתנה בתא החקירות. גם במצב זה יושב העצור כשהוא אזוק ואינו יכול לקום מהכסא. הישיבה יכולה להתבצע על כסא נמוך, אך על ראשו של העצור לא מונח כיסוי (שם; וכן עמ' 115).

מעדותו של החוקר א' מסתבר, כי הייתה קיימת צורת המתנה שלישית, לאמור: בתא המתנה "יעודי" שהייתה לו דלת ברזל. וכך ספר א' (בעמ' 80):

..אני כן יודע שבאותה תקופה היה תא המתנה קטן לא יכול לאמוד את המידות המדויקות שלו שאכן הייתה לו דלת ברזל..

ש. הייתה המתנה והייתה המתנה בחצר

ת. כן, היו שם כסאות מפוזרים והייתה חלוקה של מן וילונות כאלה בין תא לתא.

המתנה- הכוונה להמתנה על אותו כסא קטן גדול בחצר מה שהיה שם וזה מה שנקרא המתנה..

ש. מה היחס בין ההמתנה ברחבה שעכשיו אדוני דיבר עליה לבין תא המתנה קטן שדיברנו עליו קודם.

ת. אותו תא המתנה היה מבודד הוא לא היה בתוך החצר כדי למנוע מצב שאנשים ידברו אחד עם השני את מי שהכניסו לשם להמתנה הוא פשוט ניכנס להמתנה כדי לא ליצור קשר עם הסובבים אותו.

ש. כלומר הבנתי המתנה יכולה להיעשות או ברחבה או בתא המתנה הקטן.

ת. נכון..

ש. ת אם ההמתנה בוצעה בתא ההמתנה ולא ברחבה, הדבר מצויין מפורשות בזכ"ד. כמו למשל בנ/7ד'.

15. במזכרים שערכו החוקרים לא מצוין במפורש באיזה מבין שלושת המצבים נמצא התובע בכל פעם שבה הועבר מחקירה להמתנה. מהראיות בכללותן עולה, כי בשבע השעות הראשונות של מעצרו, עד שהוצא לראשונה לחקירה, שהה בתא ההמתנה הנמצא בחצר בית המעצר. התובע ספר כי במהלך השעות האלה היו ידיו קשורות ל"צינור" ונראה, כי מדובר ב"אנקול" שהיה באותו תא, אשר מ' הזכירו בעדותו. התובע העיד גם, כי במהלך השעות האלה היה ראשו מכוסה בשק וגם דבריו אלה עולים בקנה אחד עם דברי מ', כי ראשיהם של מי שהמתונו בחצר היו מכוסים.

התובע הוסיף וספר, כי במהלך השעות שלאחר חקירתו הראשונה שהה בתא קטן עם דלת ברזל (שכונה על ידו "קבר"). תאור זה מתאים לתא ההמתנה הייעודי שהזכיר א' בעדותו.

התובע העיד כי ישב על כסא נמוך כשהוא מכופף קדימה וקשור באזיקים בידי וברגליו (עמ' 20 ש' 27 - עמ' 21). מעדות החוקר מ' עלה, כי במהלך ההמתנה הושבו העצורים על כסא נמוך שגובהו כ- 30 ס"מ כשהם קשורים באזיקים. מ' הוסיף וספר, כי נעשה לעיתים שימוש בכסאות משופעים קדימה. במצב דברים זה אין סיבה שלא לאמץ את דברי התובע גם בנקודה זו.

סכמו של דבר: ב-7 שעות ההמתנה הראשונות, החל ממעצרו ועד שהוצא לחקירה הראשונה, שהה התובע בתא ההמתנה שבחצר. התובע ישב על כסא נמוך שגובהו 30 ס"מ, שהיה משופע קדימה. רגליו היו אזוקות. ידיו היו אזוקות לאנקול שמאחוריו. על ראשו הונח כיסוי ראש.

בשעות ההמתנה שלאחר חקירתו הראשונה שהה התובע בתא ההמתנה שבתוך בית המעצר. גם כאן ישב על כסא נמוך עם שיפוע קדימה כאשר רגליו וידיו כבולים באזיקים, אך הידיים לא היו קשורות לצינור שמאחור וראשו לא היה מכוסה.

כפי שצינתי בפתח הדברים, התובע נמצא במצב "המתנה" במהלך כ-33 שעות מתוך 43 שעות מעצרו הראשונות. ביתר השעות נחקר (כ-8 שעות) ושהה בבית המשפט (כשעתיים). על השיתוק בידו התלונן התובע לראשונה בבית המשפט בבווקרו של 7.8.92 ועם שובו לבית המעצר נבדק על ידי די"ר נודלמן ומסר לו, כי חוסר התחושה בידו החל בלילה מסיבה לא ידועה. על יסוד כל המקובץ ניתן להעריך, כי השיתוק הופיע בלילה שבין 6-7.8.92, עם חלוף כ-30 שעות מתחילת המעצר.

16. קיימת מחלוקת, האם תנאי החזקתו של התובע ב"המתנה" היו חוקיים אם לאו. בא כוח התובע טוען, כי מדובר באמצעי חקירה אסורים. לביסוס עמדתו הפנה להלכה שנפסקה בבג"צ 4054/95,5100/94 **הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל**, פ"ד נג(4), 817. בא כוח הנתבעת טען מנגד, כי מדובר באמצעים לגיטימיים אשר תכליתם הייתה לבודד את התובע מעצורים אחרים.

בפרשת **הוועד הציבורי נגד עינויים** קבע בית המשפט העליון, מפי הנשיא ברק, כדלקמן (בעמ' 836-835):

ראשית, חקירה סבירה היא חקירה ללא עינויים, ללא יחס אכזרי או בלתי אנושי כלפי הנחקר, וללא יחס

משפיל כלפיו. חל איסור על שימוש "באמצעים ברוטליים ובלתי אנושיים" במהלך החקירה... כבוד האדם הוא גם כבודו של האדם הנתון לחקירה..

מסקנה זו עולה בקנה אחד עם המשפט הבינלאומי ההסכמי - אשר ישראל צד לו - האוסר על שימוש בעינויים... איסורים אלה הם "מוחלטים". אין להם "חריגים", ואין בהם איזונים. אכן, אלימות כלפי גופו או נפשו של הנחקר אינה מהווה אמצעי סביר בחקירה. שימוש באלימות בחקירה עשוי להטיל על החוקר אחריות פלילית.

שנית, חקירה סבירה עלולה לגרום לחוסר נוחות; תוצאתה עלולה להיות חוסר שינה מספיקה; תנאי עריכתה עשויים להיות בלתי נעימים. אכן, ניתן לקיים חקירה יעילה גם בלא אלימות; מותר להיזקק, במסגרת הדין, לתחבולות מסוימות ולפעולות מתוחכמות, המשמשות כבר כיום את החוקרים (במשטרה ובשב"כ); חקירות כאלה - המותרות במתקנות שבאומות - יכולות להיות יעילות ולהשיג את מטרתן. בסופו של דבר, חוקיות החקירה נגזרת מתכליתה הראויה ומאמצעיה המידתיים. כך, למשל, מניעת שינה לתקופה ארוכה, או מניעת שינה בלילה בלא שצורכי החקירה יחייבו זאת, הוא שימוש באמצעי חקירה מעבר למידה הדרושה.

בהמשך דבריו קובע כב' הנשיא ברק במפורש, כי אסור לעשות שימוש ב"שיטת השבאח", אשר מרכיביה הם הושבת הנחקר על כיסא נמוך משופע, איזוקו בתנוחה מעוותת עם יד אחת מתחת לכסא והשניה מעליו, כיסוי ראשו בשק אטום והשמעת מוזיקה חזקה במקום. נביא את הדברים כלשונם (עמ' 837-838):

הוא הדין לגבי השיטה של הושבת הנחקר הנתון בתנוחת "שבאח". מקובל עלינו, כי חקירתו של אדם בהיותו יושב, הינה חלק אינהרנטי מחקירה. לא כן כאשר הכיסא עליו יושב הנחקר הוא כסא נמוך מאד המוטה קדימה כלפי מטה, והישיבה עליו היא במשך שעות ארוכות. ישיבה מעין זו אינה כלולה בסמכויות כלליות של חקירה. גם אם נניח כי הושבת נחקר על כיסא נמוך מזה של החוקר יכולה לשמש מטרה חקירתית לגיטימית (כגון: קביעת "כללי משחק" בהתמודדות המוחות בין הצדדים; הדגשת עליונותו של החוקר על הנחקר), אין צורך חקירתי אינהרנטי בהושבת נחקר על כיסא כה נמוך ומוטה כלפי מטה, עד ששיבה עליו גורמת לכאב וסבל ממשיים לנחקר. ודאי שאין סמכות החקירה הכללית כוללת גם הושבת נחקר על כיסא משופע קדימה, באופן המפעיל לחץ וכאב על גבו של הנחקר, כשבנוסף לכך הוא כבול בידי מאחורי הכיסא, באופן ובצורה עליהם עמדנו. כל אלה אינם כלולים במסגרת חקירה "הוגנת". אין הם סבירים. הם פוגעים בכבודו של הנחקר, בשלמות גופו ובזכויות היסוד שלו מעבר לנדרש.

למטה מזה מוסיף הנשיא ברק, כי גם כיסוי ראשו של הנחקר בשק אטום במשך השעות הרבות שבהן הנו נמצא בהמתנה לחקירה הנו אמצעי בלתי מידתי, וכי יש לנקוט באמצעים שפגיעתם קטנה יותר, כגון: שההמתנה תהיה בתא מעצר, או שיכוסו רק עיניו של הנחקר ולא הראש כולו.

17. האמצעים שנקטו לגבי התובע היו חמורים פחות מאלה שנדונו בזיקה ל"שיטת השבאח" בפרשת הוועד הציבורי נגד העינויים: התובע הושב על כסא נמוך משופע כשידיו ורגליו אזוקות ובשבע השעות הראשונות של ההמתנה (עד לחקירתו הראשונה) כוסה ראשו. אולם, איזוקו לא נעשה בתנוחה מעוותת, אשר מטרתה לגרום לכאבים, ואף לא הושמעה מוזיקה חזקה במקום כדי למנוע בעדו שינה.

החוקר מ' העיד, כי התובע נעצר בחשד למעורבות בביצוע הצתות בעיר העתיקה בירושלים (עמ' 104), על רקע השתייכות לחבורה אלימה שעסקה ב"השלטת סדר" בתוך העיר העתיקה כמעין זרוע של השלטון הפלסטינאי (עמ' 114). אין סיבה לפקפק בהסבריהם של החוקרים, כי החשדות הצדיקו חקירה אינטנסיבית, כאשר בין חקירה אחת לשניה נדרש לבדוד את התובע מעצורים אחרים, וזאת משיקולים של טובת החקירה.

יחד עם זאת, התקשיתי למצוא צורך חקירתי או אחר כלשהו בהושבתו של התובע בזמן ההמתנה על כסא נמוך עם שיפוע קדימה. אף לא ברור מדוע צריך היה לאזוק את ידיו של התובע בנוסף לאיזוקו של רגליו. וודאי שלא היה צורך לאזוק את הידיים לאחור דווקא ולחברן לאנקול שנמצא מאחורי גבו של התובע, כפי שנעשה בשבע שעות

ההמתנה הראשונה. נראה גם, כי באותן שבע שעות ראוי היה להסתפק בכיסוי עיניו של התובע במקום לכסות את כל ראשו. אף לא ברור מדוע צריך היה להשאיר את התובע שעות כה רבות ב"המתנה" מבלי שהתאפשר לו לנוח בתאו. יצוין שגם בפי החוקר מ' לא הייתה תשובה לשאלה אחרונה זו (עמ' 117 ש' 15). מצד שני אישר מ', כי "סוג הפעילות שיוחסה לתובע בהשוואה למחבלים היום שמתפוצצים בעיר, זה גובל בפעילות דומה לפרחחות" (עמ' 114). נראה, אפוא, כי את תכליות המעצר והחקירה ניתן היה להשיג בנסיבות העניין גם לו היה התובע ממתין לחקירתו על כסא רגיל כאשר ידיו אינן אזוקות. הושבתו של התובע במשך שעות כה רבות על כסא נמוך ומשופע קדימה, איזוק ידיו לאנקול הנמצא מאחור וכיסוי כל ראשו בשבע השעות הראשונות, ואיזוק ידיו בכל יתר שעות ההמתנה למרות ששהה בתא המתנה נעול כאשר רגליו אזוקות - פגעו בכבודו של התובע מעל הנדרש. כך הם פני הדברים גם באשר למניעת מנוחה בתאו במשך כ-35 שעות לאחר חקירתו הראשונה.

18. בא כוחה המלומד של הנתבעת טוען בסיכומיו, כי עד למתן פסק הדין בפרשת הוועד הציבורי נגד עינויים לא היה ברור כלל שהשימוש באמצעים שנדונו בפסק הדין אסור ומכאן, שהחוקרים פעלו בתום לב תוך שימוש מדומה בהרשאה חוקית, שסברו שיש להם. בנסיבות אלה ולפי האמור בסעיף 3 לחוק הנזיקין האזרחיים (אחריות המדינה) תשי"ב - 1952 אין המדינה אחראית בנזיקין. אמנם לפי סעיף 3 לאותו חוק אין המדינה פטורה בשל רשלנות שבמעשה, אך במקרה שלפנינו לא היו החוקרים יכולים או צריכים לצפות כי התנאים שבהם הוחזק התובע בהמתנה יגרמו לנזק מסוג זה שנגרם לידו. במצב דברים זה לא הופרה כלפי התובע חובת זהירות קונקרטית ואף לא הוכח קיומו של קשר סיבתי-משפטי בין אופן החזקתו בהמתנה לבין הנזק. בנסיבות העניין אף לא הוכח על ידי התובע קיומו של קשר סיבתי-עובדתי.

טענותיו דלעיל של בא כוח הנתבעת מעוררות שאלות נכבדות. בסוגיות הרשלנות, הצפיות והיקף האחריות ראוי לעיין גם בהלכה שנפסקה לא מכבר בדנ"א 7794/98 רביד משה נ' דניס קליפורד (טרם פורסם). לחלק מהטענות לא נמצאה התייחסות בסיכומי התובע ושקלתי לזמן את באי כוח הצדדים להשלמת טיעון. אלא שלאחר העיון הגעתי למסקנה, כי במסגרת ההליך שלפני אין צורך להכריע בכל הטענות שהועלו. טעמו של דבר הוא, כי בידי התובע לא עלה להוכיח קיומו של קשר סיבתי-עובדתי בין הנזק לבין האמצעים הפסולים שהחוקרים נקטו בהם. להלן אנמק את מסקנתי.

19. אף אם נניח, כי חוקרי שב"כ הפרו חובת זהירות כלפי התובע כאשר הושיבוהו בהמתנה על כסא נמוך ומשופע, כיסו את ראשו, אזקו את ידיו ומנעו ממנו מנוחה בתאו, עדיין אין בכך די לכוון אחריות בנזיקין כלפי התובע באשר לשיתוק ההמירתי בידו. תנאי הכרחי נוסף לקיומה של אחריות הוא, כי הפרת חובת הזהירות היא שגרמה לנזק. עמד על כך השופט (כתוארו אז) ברק בע"א 145/80 ועקנין נ' המועצה המקומית בית שמש פ"ד לז' (113, 144):

תנאי נוסף לאחריות בגין היפר חובה חקוקה - ותנאי זה קיים בכל עוולה שהנזק הוא מיסודותיה - הוא כי הפרת החובה היא שגרמה לנזק...

משמעות הדבר היא, כי חייב להתקיים קשר סיבתי בין הפרת החובה לבין הנזק. דיניו של קשר סיבתי זה אינם קבועים בחיקוק יוצר החובה, אלא בפקודת הנזיקין. על פי הוראותיה של זו "רואים אדם כמי שגרם לנזק באשמו, אם היה הסיבה או אחת הסיבות לנזק" ... אולם לא יראו כך אם אשמו של אדם אחר הוא שהיה הסיבה המכרעת לנזק" (סעיף 64 לפקודה). הוראה זו, כפי שפורשה בפסיקה, כולל בחובה הן את הדרישה בדבר הקשר הסיבתי העובדתי, והן את הדרישה בדבר הקשר הסיבתי המשפטי...

מבחניו של הקשר הסיבתי העובדתי אינם מפורטים בפקודת הנזיקין... מקובל לומר, כי משמעות מבחן זה הוא, כי הפרת החובה מהווה גורם אשר בלעדיו אין, כלומר שללא הפרת החובה, לא היה הנזק נגרם. יתכן - ונוכל להשאיר זאת בצריך עיון - שיש להרחיב גישה זו ולקבוע כי אשם הוא סיבה לנזק אם הוא מהווה גורם יסודי ומהותי, גם אם אינו גורם בלעדיו אין...

ראינו לעיל, כי בסופו של יום מסכימים שני המומחים הרפואיים, שהשיתוק ההמנטי נגרם כתוצאה ממצב של דחק נפשי אצל התובע והתרחשותו של "הדק" כלשהו, שנותר לא ידוע. והנה מהראיות עולה, כי הגורמים המסתברים ביותר לדחק הנפשי שבו היה נתון התובע ולהופעתו של השיתוק עקב כך (עם אירוע ה"הדק") היו עצם מעצרו של התובע וחקירתו האינטנסיבית, שלא היו עוולתיים. אמנם סביר להניח, כי האמצעים הפסולים שנקטו כלפי התובע העצימו את דחקו הנפשי, שהרי הדעת נותנת כי בדיוק לצורך זה נקטו בהם החוקרים. עם זאת לא הובא ולו בדל ראיה, כי בהעצמת הדחק הנפשי היה כדי להגביר את הסיכון להתרחשות הנזק מעבר לסיכון שבו היה נתון התובע ממילא עקב עצם מעצרו וחקירתו. אדרבא, מהראיות מסתבר, כי באמצעים הפסולים לא היה כדי להעלות או להוריד לעניין זה. במצב דברים זה לא הוכח קיומו של קשר סיבתי-עובדתי בין האמצעים הפסולים לבין הנזק.

לצורך ביסוסה של מסקנתנו נפנה לדבריו של מומחה התובע פרופ' שלו (בעמ' 135):

ש. תסכים איתי שלמעשה כדי שהוא יגיע למצב שהוא הגי; ע לא היה צורך שבאמת יעשו לו משהו כמו אזיקה מאחורי הגב או השכבה על הגב כמו שהוא אומר (הכוונה להפלת התובע ארצה כפי שטען בעדותו - י.ע.)...תסכים איתי שדי במצב של מעצר, חקירה, חשש מפני הבאות כדי ליצור מצב נפשי שבו הוא ירצה להמנע מהצורך הזה...

ת. השאלה ארוכה מדי וקשה להשיב בכך ולא. נכון שההסתמנות הגופנית שנצפתה על ידי למיטב הבנתנו נובעת מתגובה נפשית, ומהבחינה הזאת אתה צודק שדחף נפשי יכול להביא להסתמנויות כאלה כלשעצמו... המקור של הסימפטום הוא נפשי והעיצוב של הסימפטום יכול להיות קשור למצב שקרה תוך מצב הדחף הנפשי.

ולהלן (עמ' 136):

...הגורם העיקרי הוא הדחף הנפשי ומה שגרם לכך שהתובע יצביע על היד היה גורם שהתרחש במעצר שאני לא יכול לדעת מה הוא. כנראה קרה משהו עם היד.

ובהמשך (בעמ' 144):

מעצר כשלעצמו גורם לדחק-סטריס, ותנאים קשים במעצר או חקירה אגרסיבית וכו' יכולים להעצים את הדחק...

אי אפשר לקבוע אמות מידה אובייקטיביות למדידה של דחק. אין ספק שהתובע נמצא במצב של דחק ניכר.

גם מעדותו של פרופ' טיאנו עולה, כי לצורך התקיימותו של מצב הדחק אצל התובע, אשר עם קרות ה"הדק" הוביל לשיתוקה של היד, די היה בעצם מעצרו של התובע וחקירתו וכי האמצעים הפסולים שנקטו לא תרמו להגברת הסיכון. בהקשר זה הטעים פרופ' טיאנו, כי התובע סבל משני התקפי היסטריה המרתיים גם לאחר האירוע נשוא התביעה, כאשר אחד מהם אירע בשנת 95' מייד לאחר שנעצר פעם נוספת (עמ' 148, 150; נ/3). אירועים אלה מאששים באופן משמעותי ביותר את סברתו של פרופ' טיאנו, כי מדובר באישיות היסטריופורמית, אשר נדרש מעט מאד כדי להביאה למצב של דחק נפשי, שיש בכוחו להוליד התקף היסטריה המרתי. לא שמענו מפי המומחים ולו ברמז, כי שני ההתקפים הנוספים שעבר התובע קשורים במישרין או בעקיפין למצבו של התובע לאחר המעצר נשוא התביעה. העובדה שהתובע סבל משני התקפים המרתיים נוספים, אשר אחד מהם התרחש מייד לאחר שנעצר פעם נוספת בשנת 95' (נ/3) מהווה, אפוא, ראיה של ממש לכך, שדי היה בעצם מעצרו בשנת 92' כדי ליצור אצלו את מצב הדחק הנפשי, אשר עם התרחשו של "הדק" בלתי ידוע הוביל לשיתוק.

חיזוק נוסף למסקנה זו ניתן למצוא בדברי התובע בעדותו, כי "עד היום אם מישוהו נותן לי לכעוס זה גורם לי מצב לא נורמלי לא אפילפסיה ולוקחים אותי לבתי חולים לקחת תרופות" (עמ' 31). רואים אנו, כי גם התובע

מאשר שכל מה שנדרש כדי שייכנס למצב של התקף המרתי אינו אלא לחץ קל.

לא נעלם מעיני כי במעצרים של התובע שקדמו למעצר נשוא התביעה לא סבל התובע מהתקפים היסטריים, אך לאור מכלול הנתונים אין בכך כדי להפוך את הקערה על פיה. עדויותיהם של המומחים כי לצורך ההתקף די בלחץ הנגרם עקב עצם המעצר והחקירה, דברי התובע עצמו על הקלות שבה הוא נכנס למצב היסטרי וקיומם של שני התקפי היסטריה המרתיים נוספים, אחד מהם מייד עם תחילת מעצרו של התובע בשנת 95' - מלמדים בכוחם המצטבר, כי הגורם המסתבר לשיתוק ההמרתי בידו של התובע היה הדחק הנפשי שבו היה נתון עקב עצם מעצרו וחקירתו. מסקנה זו מקבלת משנה תוקף לאור סירובו של התובע לעבור טיפול נפשי, אשר מטרתו להתחקות אחר הסיבה הספציפית שהובילה לשיתוק (דברי פרופ' טיאנו בעמ' 151 ש' 14-7, שלא נסתרו). סירובו דן של התובע פועל מבחינה ראייתית לחובתו. לאחר שלא הוכח כי האמצעים הפסולים שהחוקרים נקטו בהם הגבירו את הסיכון להופעת השיתוק, לא ניתן להטיל אחריות על הנתבעת ולו מטעם זה.

20. תימוכין למסקנתנו ניתן למצוא בע"א 6643/95 **יהונתן כהן נ' קופת חולים של ההסתדרות**, פ"ד נג (2) 680. באותו עניין נדונה תביעת פיצויים של מי שנולד כשהוא סובל משיתוק מוחין. לפי חוות דעת המומחים הגורמים המסתברים ביותר לשיתוק היו הפגות והמשקל הנמוך, אך לכך הצטרפו גורמי סיכון נוספים וביניהם זיהום שהתפתח בלידה, אשר קופת חולים גרמה לו ברשלנותה. השאלה שעלתה היא, "מהו, אפוא, הדין כאשר הגורם האלטרנטיבי האפשרי והסביר לנזק איננו עוולתי ולא ברור כלל שזקו של התובע נגרם בעוולה, על אף שאחד הגורמים האפשריים, שלא ברור אם השתתף בגרימת הנזק, הוא עוולתי" (שם, בעמ' 696).

כב' השופטת שטרסברג-כהן פסקה בדעת מיעוט, כי התרשלות קופת החולים הגבירה את הסיכוי ללקות בשיתוק מוחין ב-30% ולכן, ראוי לחייבה בפיצוי בשיעור זה.

הנשיא ברק פסק, כי "גם אם יש לפצות בגין הגברת סיכון לחלות, הרי שסיכון עצמאי זה, יש להוכיח כנדרש" (עמ' 707). מכיוון שבמקרה זה הדבר לא הוכח אין מקום לפיצויים. השופטת ביינש הצטרפה לעמדה זו והוסיפה (בעמ' 711):

נראה כי גישה המצדדת בקביעת פיצוי בגין ראשי נזק עצמאיים כאשר לא ניתן להוכיח על פי מאזן ההסתברויות שהנזק הכולל נגרם בעוולה, גם אם ראוייה היא בנסיבות מסוימות, מחייבת גם קביעת סייגים לאחריות המוטלת על המזיק. ללא סייגים הנוגעים לשיעור הסיכוי או הסיכון שיש להכיר בהם ביחס לנזק הכולל, עלול להיפתח פתח רחב מדי להכרה בזכאות לפיצויים, פתח שעלול לשמוט את השטיח מתחת לרגלי השיטה, הבנויה בעיקרה על הוכחת הקשר הסיבתי בין התרשלותו של המזיק לנזק.

לפיכך, גם אם נקבל את הגישה שבדרך כלל יש הצדקה להכיר בראש נזק של הגברת סיכוני מחלה, מתחייבת תשתית ראייתית לקביעה כי הגברת הסיכון שנעשתה באופן רשלני השפיעה בשיעור המצדיק הכרה בו לעניין חובת הפיצוי. השיעור המוצע על ידי חברתי של 30% יתכן שיכול הוא להצדיק התחשבות בנזק האמור, אלא שכאמור לא שוכנעתי כי יש בסיס להערכה גבוהה זו.

דברים אלה יפים גם לענייננו. הגורם המסתבר להופעת השיתוק ההמרתי בידו של התובע הנו הדחק הנפשי שבו היה נתון עקב עצם מעצרו וחקירתו. כזכור כך אירע עם התובע גם בשנת 95', כאשר חווה התקף היסטריה המרתי מייד עם מעצרו (נ/3). גורמים אלה לנכות אינם עוולתיים. לא הונחה כל תשתית עובדתית המלמדת, כי האמצעים הפסולים שנקטו כלפי התובע הגבירו את הסיכון ללקות בשיתוק וממילא שלא הוכח באיזה שיעור הוגבר הסיכון. על פי דעת הרוב בפרשת **יהונתן כהן**, במצב דברים כגון זה אין מקום להטלת אחריות בניזקין מחמת העדרו של קשר סיבתי-עובדתי. ראו גם: ע"א 1299/92 **עזבון עליזה מור ז"ל נ' ד"ר לני רום**, פ"ד (נ1) 697, 701-702.

21. התביעה נדחית.

בנסיבות העניין אין צו להוצאות.

בא כוח הנתבע יודיע תוך 10 ימים אם קיימת מניעה לפרסום פסק הדין. אם לדעתו קיימת מניעה יצרף העתק פסק הדין שבו יסמן את הקטעים הבעייתיים לשיטתו, וינמק מדוע לא ניתן לפרסם כל קטע וקטע. בהעדר הודעה אניח כי אין התנגדות לפרסום ואורה על פרסום.

ניתן היום כ"ב בסיון תשס"ג, (22 ביוני 2003), בהעדר הצדדים

המזכירות תמציא העתקים לב"כ הצדדים

יצחק ענבר, שופט

(נוסח מותר לפרסום, לאחר שהושמו כנויי החוקרים כפי שהופיעו בנוסח המקורי)

053 יצחק ענבר 019071/95 א
נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח